

T.K. Muda, Den Andel

Om het maar eens bot te zeggen: iemand die dood is, vertelt niks meer. Het valt op dat er bij de (oude) molenaars schatten aan verhalen zitten die er ook wel uitkomen: vaak vertellen ze graag over vroeger en over hun eigen persoonlijke wijsheden. Maar daar blijft het bij als niemand het opschrijft. Dat is erg jammer.

Er wordt vanuit de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens een aanzet gegeven om met een aantal molenaars op leeftijd videosessies te organiseren om zodoende een flink deel van die schat veilig te stellen. Het verhaal hieronder van Hans Wolthuis zou je kunnen beschouwen als een opwarmertje daarvoor. Het eerste deel is een weergave van een interview met molenaar T.K. Muda uit de Ommelander Courant van 12 februari 1976. Het tweede deel beschrijft hoe het later met het molenaarsbedrijf op De Jonge Hendrik is gegaan (red.).

Interview met molenaar T.K. Muda uit 1976

Den Andel

Hij werd geboren in de molen. Hij groeide op onder het draaien der wieken. Zijn naam: T.K. Muda uit Den Andel. Een man die het oude molenaarsvak nog volledig beheerst en bovendien in ere houdt. Een beroep, dat enige jaren geleden volledig leek te worden uitgeroeid. Ook in deze branche deed de mechanisatie zich gelden met als gevolg dat veel landschapsverfraaiende molens in verval raakten.

Er was geen werk meer voor de molenaar, die niet alleen voor zijn eigen brood moest zorgen, maar door de jaren ook steeds zorgde voor de boterham van een ander via de gunsten van de wind. De heer Muda weet zich de minder florissante tijden nog best te herinneren. Hij praat er niet zo graag over. Liever wil hij zich beperken tot het heden en tot de toekomst. Want er schijnt weer leven in de brouwerij te komen. Zoals momenteel in meer gevallen worden oude tradities weer in ere hersteld. Nu kan men ten aanzien van het molenaarsvak nauwelijks van een traditie spreken. Het malen is een noodzakelijk iets. Wel is het zo dat het niet per se met de echte korenmolen moet gebeuren. Gezien de romantiek die een dergelijk werktuig uitstraalt is het

Tiddo Klaas Muda, een van de laatste beroepsmolenaars (13 mei 1916 - 16 augustus 1986)

Foto: M.E. van Doornik, Westernieland

gelukkig dat er mensen zijn die in staat zijn de molen te bedienen. Een man van dit kaliber is de heer Muda. Het werk van een molenaar vraagt niet alleen ervaring en kennis. Er komt momenteel meer bij kijken. Door de aandacht die de molens terecht krijgen, moet veel belangstellend bezoek worden ontvangen. De molenaar uit Den Andel voelt zich dan ook vaak een excursieleider. De nu 59-jarige molenaar ging dan ook met zijn tijd mee. De producten die de in 1875 gebouwde korenmolen *De Jonge Hendrik* verlaten, verraden iets van het moderne. Inspelen op deze tijd kost de heer Muda overigens niet veel moeite. Een in 1973 voltooide restauratie bracht *De Jonge Hendrik* niet alleen in het nieuws, ook de mogelijkheden werden vergroot. Door de restauratie en door de werkzaamheden van de heer Muda, is de belangstelling overigens enorm toegenomen. Zo blijkt uit het nauwkeurig bijgehouden 'gastenboek'. Molenaar Muda. Hij staat in deze aflevering van IN KADER centraal. Een verhaal, dat tot stand kwam – hoe kan het ook anders – in de molen. Terwijl de heer Muda zijn woorden aan het celluloid toevertrouwt, rommelt een erg makke kater tussen de zakken met (on)bewerkt graan. Het stoort de geïnterviewde nauwelijks. Het dier vindt overigens niet wat hij zoekt.

Meneer Muda, een steeds terugkerende vraag. Bent u bereid op de volgende vragen naar vermogen en eerlijkheid te antwoorden?

Ja. Als u het me niet te moeilijk maakt, dan ben ik daartoe bereid.

De eerste vraag dan. Misschien een wat vreemd begin, doch het leek juist om het u te vragen.

Bent u een liefhebber van monumentale gebouwen?

Ja, en met name als het om molens gaat. Dat zal niemand vreemd in de oren klinken. Ik ben mijn levenslang bij het gebeuren in en rond de molens betrokken geweest. Ik ben er als het ware in groot geworden. Nu moet ik wel zeggen dat niet iedere molen mijn volledige interesse heeft. Mijn belangstelling gaat voornamelijk uit naar molens die in de drie noordelijke provincies staan. De molens in het westen zijn ook wel mooi, maar ik ben er niet zo bij betrokken, omdat ik de inhoud er niet zo goed ken als van die in het noorden. De molens aan de Zaan bijvoorbeeld zijn anders dan onze molens. De inrichting is anders. In de molen waar we nu staan zijn drie elevatoren te vinden. Dat zie je in het westen nauwelijks.

U spreekt nu voornamelijk over molens, maar hoe is het met uw interesse voor andere gebouwen, bijvoorbeeld kerken?

Nou, ik vind het wel leuk. In het verleden heb ik ook wel eens kerken bekeken, maar het trekt me minder dan de molens.

Wat is het romantische aan een molen?

Dat ontdek je pas als een molen in vol bedrijf is en bovendien nog goed functioneert. Dat is toch wel het belangrijkste. Bekijk je de molen in Garnwerd, dan zie je alleen de wieken draaien, maar intern gebeurt er niets. Binnen is alles nog stuk. Bovendien doen veel gerestaureerde molens alleen nog maar dienst voor de recreatie. Dat is met *De Jonge Hendrik* niet het geval. Begrijp me goed, ik ben niet tegen die zgn. recreatieve molens hoor. Integendeel. Het is goed dat ze draaien. Zou dat niet gebeuren dan zal op een gegeven moment alles vast komen te zitten.

Uw molen draait dus nog continu. U krijgt dus nog echt opdrachten?

Ja. Ik werk voor een paar bedrijven en doe ook voor de particulier nog wel wat. Zo pel ik nog echte ouderwetse gort voor een bedrijf. Verder heb nog een tweetal bakkers als klant, die nog het echte bakkersmeel van me kopen. Dus echt nog op de ouderwetse manier. Dat komt er overigens weer in hoor! Ik krijg hier ook veel jonge mensen die meel kopen om zelf brood te bakken

U krijgt dus opdrachten, maar kunt u daar van leven?

Zoals ik al vertelde doe ik er van alles bij. Dat kan gelukkig ook, gezien de indeling van de molen. Naast bakkersproducten heb ik er het veevoer nog bij en een winkeltje. Erg aantrekkelijk. Vooral nu steeds meer jonge mensen op het platteland komen wonen. Je maakt trouwens de gekste dingen mee. Zo werd me onlangs verzocht hondebrood voor de verkoop in voorraad te nemen. Het leek me niets, maar na enige tijd heb ik er toch maar toe besloten. Achteraf ben ik blij dat ik het gedaan heb. Het loopt als een trein, en voor de mensen is het gemakkelijk. Ze kunnen nu twee boodschappen in enen afhandelen. Je moet ook een beetje voor je klanten doen. Vooral in mijn geval omdat ik ze in een straal van rond de 50 km rond Den Andel heb zitten. Vooral jonge mensen die hier tarwemeel komen halen voor het bakken van eigen brood. Tegelijkertijd wordt er ook iets voor de hond meegenomen.

U hebt dus voldoende handel om zelf in deze dure tijd ook rond te komen?

Ja. Werk zat. Dat komt ook omdat er in andere molens niets te krijgen is. De molens draaien, maar daar is het mee afgelopen. Er is geen bedrijvigheid. De molens zijn leeg, je ziet er niets.

Is De Jonge Hendrik uw eigendom?

Wel geweest. Nu niet meer. Indertijd moest de molen worden gerestaureerd. Dat was zo kostbaar dat je beter een elektromotor kon aanschaffen, als over te gaan tot restauratie. De gemeente Baflo is nu eigenaar. Onder monumentenzorg is de restauratie in 1973 gereedgekomen.

De gemeente Baflo is nu dus min of meer uw baas?

Zo zou je het kunnen zeggen. Een molen als deze is niet voor een particulier rendabel te maken. Het onderhoud alleen al vraagt veel geld. Je moet de ingewanden van een mens zo nu en dan goed voorzien, ook een molen moet het nodige hebben op zijn tijd. Laat je de boel verwaarlozen dan gaat het ontzettend snel van je af. Als ik nu iets zie wat niet deugt, dan ben ik er als de kippen bij om het te herstellen. Verder wordt de molen ook iedere zomer aan de buitenkant opgeknapt. Dat doe ik meestal ook zelf. Trouwens, er komen hier regelmatig twee jongens uit Uithuizen die me helpen. Ik laat die jongens overigens geen werk doen wat gevaarlijk is.

Is het molenaar zijn een gevaarlijk beroep?

Nee, dat valt wel mee. Ik doe het nu veertig jaar en heb nog nooit wat gehad. Het is wel een gezond vak voor iemand die erover kan. Iemand die geen stof kan verdragen, kan niet in een molen werken.

Ik heb me wel eens laten vertellen dat een molen zogenaamd op hol kan slagen. Is dat u wel eens overkomen?

Dat kan gebeuren. Het is mij echter nog nooit overkomen. De molen kan zodanig vastgezet worden dat er niets mee kan gebeuren of waait het nog zo hard. Bij molens die niet goed beveiligd zijn, komt het op hol slagen het meeste voor. Ik bedoel te zeggen, molens die van jaren na stilstand nauwelijks nog aandacht genieten. Je krijgt dan doorzakkingen van de vang met alle gevolgen van dien.

Hebt u opvolgers?

Niet direct, maar er is wel een liefhebber die hier op wil. Een vrijwillige molenaar. Ik stop er overigens nog niet mee, hoor. Kan ook nog niet, want ik moet nog zes jaar wachten op mijn pensioen. Bij leven en welzijn hoop ik in 1982 vijftenzestig jaar te worden. Dat wil niet zeggen dat ik meteen ook overal mee

De Jonge Hendrik in 1989

Foto: H. Wollhuis, Sint Annen

stop. Indien mogelijk hoop ik het winkeltje en de pletterij aan te houden. Veevoer is dan niet aantrekkelijk meer. Door de veranderingen in de bedrijfsomstandigheden blijft daarin niet veel meer te doen. Er blijven volgens mij in de toekomst maar een paar boeren over die nog vee op stal zullen houden.

Draait u ook 's nachts?

Nee, niet vaak. Als het beslist nodig is, dan is het wel eens gebeurd. 's Avonds draai ik nog wel eens door. Het ligt helemaal aan de drukte.

Is het molenaar zijn een vak?

Ja, zonder meer. Vooral het pellen, dat leer je als jonge molenaar erg moeilijk. Met windkracht vijf of zes gaat het nog wel, maar als het windkracht acht of negen wordt, dan moet ik er zelf bij wezen, anders gaat het fout. De jonge molenaars hebben het niet door. Ik werk op het geluid van de molen. Dat doet een leerling niet. Men laat de molen meestal te snel draaien. De belasting van de molen moet je echter op tijd regelen. Als je begint en het

gaat meteen te snel dan kan dat achteraf niet meer. De ervaring heeft geleerd dat het erg moeilijk voor de leerling is om dat te regelen en te leren. Ook al doe je het ze tientallen keren voor, dan nog gaat het meestal fout. Ik neem niemand iets kwalijk hoor. Uiteindelijk heb ik veertig jaar ervaring.

Hebt u nog andere interesse dan molens?

Ik ben verzamelaar van alles wat met de molens te maken heeft. Ja, het gaat weer om de molens. Ik kan het ook niet helpen, maar dat onderwerp laat me nu eenmaal niet los. In de zomer zit ik ook graag een beetje in de tuin en fiets ik graag. Dat fietsen doet me echt iets. Kilometers. Daar zie ik niet tegen op. Regelmatig fiets ik bij goed weer van Den Andel naar Noordhorn. Daar woont een vriend van me. Trouwens, een oud-molenaar.

Hebt u daar de tijd voor?

Ik ga alleen op zondag. Trouwens, alleen als een andere (vrijwillige) molenaar bereid is de boel van me over te nemen, wil ik ook in de week nog wel eens op stap gaan. Die twee jongens uit Uithuizen bijvoorbeeld, kunnen zich best redden als het goed weer is. Ook met het rondleiden van bezoekers hebben zij geen moeite.

Komt er veel bezoek?

Ja. Ontzettend veel. Overal vandaan. Uit Amsterdam, Den Haag, ja...uit geheel Nederland. Ja, zelfs uit het buitenland.

Hoe is de naam De Jonge Hendrik ontstaan?

Ik weet het niet precies, maar naar men mij heeft verteld is op het moment dat de molen in aanbouw was, in het molenaarsgezin een jonge zoon geboren. Dat was dan Hendrik. Toen de molen klaar was schijnt men die naam ook aan de molen te hebben gegeven. Dat is nu ruim honderd jaar geleden.

Hebt u nog leuke herinneringen overgehouden aan uw loopbaan?

Ja. Niet direct om van te gillen. Als je in je herinneringen terug gaat, dan kom je meteen op de oorlogsjaren. Zoals zo velen hadden ook wij onderduikers. Die brachten de nacht door in de molen. Boven op de stellingzolder – een dubbele zolder – hadden we slaapplekken gemaakt. Twee jongens, één uit Groningen en één uit de buurt van Zeerijp, hebben we gehad. Ze hebben het er goed afgebracht, ondanks dat de Duitsers veelvuldig op de stelling stonden om naar vliegtuigen uit te kijken. Ze hebben echter nooit iets gemerkt. Ik moet trouwens ook zeggen dat wij erg weinig last hebben gehad van de

Duitsers. Nederlanders – je eigen landgenoten – waren, gezien mijn ervaring, veel gemener. De Nederlanders zaten ons wel dwars. De Duitse soldaten, die hier kwamen, moesten de 'Krieg' niet. Ik hield ze overigens ook wel rustig door hun meel en gort aan te bieden, dat zij dan weer verstuurden naar hun familie in Duitsland.

Zouden er volgens u meer molens in vol bedrijf moeten komen?

Door de restauraties worden steeds meer molens bedrijfswaardig. Het continu-draaien, zoals wij doen, is er nog niet bij. Dat gebeurt nog niet veel. In Oude Pekela is er onlangs weer één in bedrijf genomen voor het malen van veevoer. Wat de molen doet is ook niet belangrijk, als ze maar draaien. De toekomst lijkt me overigens wel rooskleurig. Zo is me verteld dat ook in Holland weer een korenmolen in gebruik is genomen, die meel maalt voor de warme bakkers. U ziet dat geleidelijk steeds meer molens dienst gaan doen. Het is dan ook zaak om de opleiding van jonge molenaars bij te houden. Dat is niet altijd eenvoudig. Temeer, daar iedere molen weer verschillend is als het gaat om de werking. De jonge molenaars zouden eigenlijk stage moeten lopen bij de ouderen.

Wordt u wel eens gevraagd over uw ervaringen te vertellen?

Nee, anders niet dan de mensen die hier komen. Dat is ook gemakkelijker want je kunt ze meteen ook alles laten zien.

Laat u zondermeer toe dat de molen door iemand anders wordt bediend?

Nee, niemand. Of ik moet weten dat het iemand is die goed thuis is in het molenaarsvak. Die twee jongens uit Uithuizen, Henk de Haan en Piet van Dijken, durf ik rustig de molen toevertrouwen, indien het weer goed is. Zitten er buien aan de lucht, dan ben ik ook boven om er zeker van te zijn dat er niets fout kan gaan. Met bezoek moet je ook altijd goed opletten. Er kunnen namelijk gemakkelijk ongelukken gebeuren. Ook de jongens hebben op dit terrein hun instructies. Dat hoort eigenlijk ook zo, want als er bezoek komt en ik ben er niet dan moeten zij zich kunnen redden.

Bent u een ijdele molenaar?

Dat is moeilijk om je eigen aan een oordeel te onderwerpen. Ik voel mij in ieder geval niet ijdel. Ik ben gewoon groot geworden en zo moet het blijven. Je moet je als molenaar wel aanpassen aan de tijd waarin je leeft, want anders doe je je handel schade.

Molenaar Muda voor De Jonge Hendrik in 1989

Foto: M.E. van Doornik, Westernieland

Bent u bang geweest met de laatste stormen dat er iets met de molen zou gaan gebeuren?

Nee. Helemaal niet. De molen staat zo vast dat er niets kan gebeuren. Met de laatste storm zijn er wel een paar kleppen afgewaaid, maar dat is niet erg en ook zo te herstellen.

Bent u betrokken bij de molenaarsopleidingen?

Nee. Dat kan hier ook niet. Daar is het hier te druk voor. Ik zou de mensen wel willen aanraden nog meer aandacht aan de molens te schenken. De laatste jaren zie je steeds meer dat er belangstelling wordt getoond en daar ben ik gelukkig mee.

Waar hebt u uw opleiding genoten?

Bij mijn vader. Echte opleidingen zoals nu waren er toen nog niet. Je moet echter ook zelf interesse tonen, want anders leer je het nooit. Ik heb geen diploma's. Voor wat ik nu dagelijks doe is dat ook niet noodzakelijk. Wil je werken op een grote meelfabriek dan worden wel diploma's gevraagd.

Wat is uw oordeel over een watermolen?

Een watermolen wordt niet meer gebruikt. Er zit ook lang zoveel niet in als in een pelmolen.

Een watermolen is volgens mij dan ook niet zo aantrekkelijk.

Ging het u aan het hart dat de molen in verval raakte?

Wel wat. Ik had echter het volste vertrouwen dat het wel weer goed zou komen. Ook de gemeente Baflo had er alle belang bij dat de molen bewaard bleef. *De Jonge Hendrik* is namelijk de enige molen die de gemeente nog rijk is.

Zijn er nog wensen uwerzijds?

Nee, ik ben best tevreden. De molen draait na de restauratie goed. Gelukkig wel, want hij was er ook dik aan toe. We hebben namelijk net zo lang gedraaid dat het niet meer kon. In precies negen maanden is alles daarna opgeknapt.

U wordt vriendelijk bedankt.

Maak er maar iets van.

Uit: De Ommelander Courant van 12 februari 1976.

Hoe het verder ging (Hans Wolthuis)

Ruim 25 jaar later zijn er veel dingen veranderd rond molen *De Jonge Hendrik*. Ook veel zaken gelden vandaag de dag nog steeds. Molenaars van de 'oude garde' zoals Muda zijn er helaas niet veel meer tegenwoordig. Het aantal oud-vakmolenaars waar de nieuwe generatie vrijwillige molenaars nog wat van kan leren, neemt snel af.

Muda zijn bedrijf werd in 1980 overgenomen door Theo Asselman, afkomstig van de molen in Vlaardingen. Volgens Muda was deze molenaar toch niet, zoals later bleek, uit het goede molenaars-hout gesneden. Hij vertelde wel eens dat wanneer ze aan het pellen waren, de molen er soms flink gang in zette, waarna Theo snel naar de begane grond vluchtte. Schijnbaar werd het kabaal boven in de molen hem teveel. Asselman hield het in 1982 voor gezien en begon in Zandweer een kwekerij. Het bedrijf werd voortgezet door W.Postma, werkzaam geweest op de molens in Dokkum. Muda bleef al die tijd helpen op de molen, vooral met het pellen van gerst was zijn vakkennis onmisbaar. Molenaar Postma breidde de handel in diervoeders flink uit, omdat er met het malen alleen niet zoveel te verdienen viel. Tevens wilde hij het bedrijf moderniseren, zoals het aanbrenge van een elektrische aandrijving om in tijden van windstilte nog te kunnen malen. Uitbreiden en verbouwen lukte niet

met *De Jonge Hendrik*, vandaar er werd besloten naar molen *De Ster* in Winsum te verhuizen. Het pellen was op deze molen niet (meer) mogelijk en op zich ook niet zo erg, want de vraag naar gort liep toch ook terug. Het pelwerk werd overgenomen door molenaar Reitsema in Oldehove. In 1985 werd *De Ster* in gebruik genomen voor het malen en pletten van granen, molen *De Jonge Hendrik* bleef werkeloos en met een enorme puin hoop achter. Molenaar Muda was vast niet gelukkig met deze ontwikkelingen, hij overleed een jaar later in 1986 aan een longontsteking in het ziekenhuis.

Het molenaarsbedrijf op *De Ster* richtte zich steeds meer op de handel in veevoeders, er werd een samenwerking aangegaan met van Dijk Veevoeders in Baflo met als gevolg dat het malen met de molen van minder belang werd voor de inkomsten. Toch lukte het Postma niet om de bedrijfsvoering financieel op orde te houden, in 1987 ging het bedrijf failliet. Een deel van de klantenkring werd overgenomen door de molenaars te Feerwerd en Oldehove, zo

kwam er na vele jaren een eind aan het molenaarsbedrijf dat ooit door de familie Muda was begonnen. Anno 2001 staat de molen in Den Andel er maar slecht bij, hoewel er gelukkig een grondige restauratie in voorbereiding is. De kans is echter zeer klein dat *De Jonge Hendrik* ooit nog weer beroepsmatig in bedrijf wordt genomen, want het is tegenwoordig zeer moeilijk om een molen rendabel te exploiteren. Om nog weer productief met een molen te kunnen malen moeten er forse investeringen worden gedaan m.b.t. de hygiëne en de Arbowet om maar eens wat te noemen. Dergelijke kosten verdienen zich nauwelijks nog terug. Dit en teruglopende omzetten hebben ervoor gezorgd dat sommige molenaarsbedrijven in ons land zijn gestopt of er een andere baan bij hebben moeten nemen om het hoofd boven water te houden. Een schril contrast met 25 jaar geleden, zoals in bovenstaand interview, toen de beste tijden voor de ambachtelijke molenaars nog moesten beginnen...